

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

4 (2015)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Anna Kazimierczak-Kucharska, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Wojciech Falkowski, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Paul J. Cornish, Marek P. Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Maciej Igielski (język polski), Adam Filipowicz (łacina, greka), Bernice McManus-Falkowska, Anna Kazimierczak-Kucharska (angielski), Christel Martin, Izabella Andrzejuk (francuski), Michał Zembrzuski (łacina),

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2015

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl

e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji..... 11

Uniwersytet na rozdrożu.

O uniwersytecie i nauczaniu uniwersyteckim z Antonim B. Stępnem rozmawiają Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk i Witold Płotka 13

Rozprawy i artykuły

Marek P. Prokop

Le concept de l'éternité et du temps dans le *Liber de causis*..... 27

Artur Andrzejuk

Problem istnienia w Komentarzu Tomasza z Akwinu do *Liber de causis*..... 39

Michał Zembrzuski

Realna różnica między intelektem czynnym i możliwościowym w ujęciu św. Tomasza z Akwinu..... 63

Tomasz Pawlikowski

Liber de definitionibus* i scholastyczny problem *adaequatio 97

Karolina Ćwik

Czy św. Tomasz był eudajmonistą? 113

Magdalena Płotka

Jak nakaz moralny wynika z natury świata? Koncepcja prawa natury św. Tomasza z Akwinu na tle stoickiej i późnośredniowiecznej tradycji..... 129

Iwona Solecka-Karczewska

Zgodność rozumu i wiary w *Summa theologiae* Tomasza z Akwinu 145

Mieszko Pawlak

Państwo i Kościół w myśli św. Tomasza z Akwinu i Marsyliusza z Padwy 163

Urszula Wolska

Wizja człowieka ponowoczesnego a tomistyczna teoria osoby 191

Anna Mandrela

Tomistyczna filozofia bytu i buddyjska filozofia pustki 215

Sebastian Taboń

Tomizm czeski w latach 1879-1948..... 239

Tłumaczenia

Tomasz z Akwinu

***O geocentryzmie*, tekst łaciński i polski (tłum. Marcin Karas)**..... 251

Kamil Majcherek

Zagadnienie pośmiertnej identyfikacji ciała Chrystusa i pośmiertnego nazywania części Jego ciała w *Quaestiones quodlibetales* św. Tomasza z Akwinu..... 267

Tomasz z Akwinu

***Quaestiones quodlibetales*, II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (tłum. Kamil Majcherek)**..... 279

Sprawozdania i recenzje

- Michał Zembrzuski, Izabella Andrzejuk
Tomizm na Konferencji Naukowej „Etyka i polityka”289
- Magdalena Płotka
Sprawozdanie z konferencji naukowej „W kręgu średniowiecznej etyki”293
- Anna Kazimierczak-Kucharska
Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci
św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawentury z Bagnoregio 297
- Michał Zembrzuski
Sprawozdanie z wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza
i sympozjum pt. „Tomizm konsekwentny”303
- Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk
Filozofia tomistyczna na konferencji „Od etyki cnót do etyki chronienia osób. Podstawy
wychowania społecznego i politycznego”307
- Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska,
Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk
Tomizm w Fundacji Dobrej Edukacji „Maximilianum”311
- Michał Zembrzuski
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji: „Towards Biblical Thomism. The Biblical
Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance” 319
- Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik
Sprawozdanie z udziału w Międzynarodowej Konferencji „Oblicza Mistyki”323
- Michał Zembrzuski
Recenzja: Tomasz Bartel, *Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de
veritate” świętego Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo Rolewski, Złotonia 2008325
- Magdalena Płotka
Recenzja: Michał Głowała, *Pojedynczość. Spór o zasadę indywidualizacji w scholastyce*,
Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197329
- Dorota Zapisek
Recenzja: Mateusz Penczek, *Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo
Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322.335
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Aleksander z Afrodyzji, *O duszy*, przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta,
Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281.339
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Św. Tomasz z Akwinu, *Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa*, przekł.
z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo
Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639.345
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Tomasz Pawlikowski, *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy
w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514. 351
- Izabella Andrzejuk
Filozoficzne i teologiczne aspekty religii. Recenzja: Ks. Piotr Moskał, *Traktat o religii*,
Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247.355

Marcin Karas	
Recenzja: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka	
Recenzja: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201.....	363
Artur Andrzejuk	
Recenzja: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.	367
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.	375
Dawid Lipski	
Recenzja: Michał Zembrzuski, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii</i> , w: <i>Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t.14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Polemiki i dyskusje

Wojciech Golonka	
Odpowiedź na krytyczne uwagi dra Marka Prokopa odnośnie do mego artykułu <i>St Thomas d’Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
Odpowiedź Marka Prokopa	393
Izabella Andrzejuk	
Spór o filozofię moralną św. Tomasza z Akwinu. Próba wskazania na źródła odmiennych stanowisk É. Gilsona i F. van Steenberghena. Na marginesie dyskusji M. Prokopa z artykułem W. Golonki.....	397
Nota o autorach.....	411

Table of Contents

Editorial.....	11
----------------	----

University at the Crossroads.

University at the Crossroad. University and its Teaching with Antoni B. Stępień – Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk, Witold Płotka.....	13
---	----

Dissertations and articles

Marek P. Prokop The Concept of Eternity and Time in <i>Liber de causis</i>	27
Artur Andrzejuk The Problem of Being in Thomas Aquinas' Commentary on <i>Liber de causis</i>	39
Michał Zembrzuski The Real Distinction Between Agent and Potential Intellect in Approach Thomas Aquinas.....	63
Tomasz Pawlikowski <i>Liber de definitionibus</i> and Scholastic Problem <i>adaequatio</i>	97
Karolina Ćwik Thomas Aquinas's Eudaimonistic Ethics.....	113
Magdalena Płotka How is Moral Imperative a Result of the Nature of the World? The Concept of Natural Law in St. Thomas Aquinas's Account Stoic and Late Medieval Tradition.....	129
Iwona Solecka-Karczewska Compatibility of Reason and Faith in <i>Summa Theologiae</i> of Thomas Aquinas.....	145
Mieszko Pawlak Church and State in the Thought of St. Thomas Aquinas and Marsilius of Padua.....	163
Urszula Wolska The Vision of Postmodern Man and Thomistic Theory of the Person.....	191
Anna Mandrela Thomistic Philosophy of Being and Buddhist Philosophy of Emptiness.....	215
Sebastian Taboń Czech Thomism in 1879-1948.....	239

Translations

Tomasz z Akwinu <i>About Geocentrism</i> , Latin and Polish Text (transl. Marcin Karas).....	251
Kamil Majcherek The Issue of Posthumous Identity of Christ's Corpus and Posthumous Naming Parts of His Body in <i>Quaestiones quodlibetales</i> of St. Thomas Aquinas. The Introduction to Translation.....	267
Tomasz z Akwinu <i>Quaestiones quodlibetales</i> , II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (transl. Kamil Majcherek).....	279

Reports and Reviews

Michał Zembrzuski, Izabella Andrzejuk Thomism at the Conference 'Ethics and Politics'	289
Magdalena Płotka The Report of the Conference 'In the Sphere of Medieval Ethics'	293
Anna Kazimierczak-Kucharska The Report of the Conference on the Occasion of 740 Anniversary of Death of St. Thomas Aquinas and St. Bonaventure.....	297
Michał Zembrzuski The Report of Presentation Professor Mieczysław Gogacz Prizes and Symposium 'Consequential Thomism'	303
Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk Thomistic Philosophy at the Conference 'From Virtue Ethics to Protect People as a Persons Ethics. The Basics of Social and Political Education'.....	307
Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk Thomism in a Foundation of a Good Education 'Maximilianum'	311
Michał Zembrzuski The Report of the International Conference: 'Towards Biblical Thomism. The Biblical Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance'	319
Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik The Report of Participation in the International Conference 'The Faces of Mysticism'	323
Michał Zembrzuski Review: Tomasz Bartel, <i>Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Rolewski, Złotonia 2008.....	325
Magdalena Płotka Review: Michał Głowała, <i>Pojedynczość. Spór o zasadę indywidualności w scholastyce</i> , Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197	329
Dorota Zapisek Review: Mateusz Penczek, <i>Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322.....	335
Artur Andrzejuk Review: Aleksander z Afrodyzji, <i>O duszy</i> , przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281.....	339
Artur Andrzejuk Review: Św. Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa</i> , przekł. z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639.....	345
Artur Andrzejuk Review: Tomasz Pawlikowski, <i>Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514.....	351
Izabella Andrzejuk Philosophical and Theological Aspects of Religion. Review: Ks. Piotr Moskal, <i>Traktat o religii</i> , Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247.....	355

Marcin Karas Review: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka Review: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main– Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201	363
Artur Andrzejuk Review: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.....	367
Anna Kazimierczak-Kucharska Review: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska Review: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.....	375
Dawid Lipski Review: Michał Zembrzusi, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii, w: Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t. 14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Controversy and Discussions

Wojciech Golonka The Response to Marek Prokop's (PhD) Critical Comments to my Article <i>St Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
The Marek Prokop's Response.....	393
Izabella Andrzejuk The Dispute about St. Thomas Aquinas' Moral Philosophy. An Attempt to Indicate the Sources of Different Positions É. Gilson and F. van Steenberghe. In the Margin of M. Prokop Discussion with article of W. Golonka	397
Note about authors.....	411

Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak,
Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz,
Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński,
Artur Andrzejuk

Tomizm w Fundacji Dobrej Edukacji „Maximilianum”

W dniu 30 września 2012 roku rozpoczęła swą działalność Fundacja Dobrej Edukacji „Maximilianum”, której celem jest troska o rzetelną edukację dzieci i młodzieży. Podczas inauguracji działalności okolicznościowy wykład zatytułowany: *Osobowy wymiar edukacji* wygłosił prof. Artur Andrzejuk.

Prelegent na początku swojego wystąpienia zwrócił uwagę, że na rozumienie terminu „edukacja” (łac. *educatio*) składa się zarówno kształcenie, jak i wychowanie, co dałoby się streścić w łacińskim terminie *formatio*. Następnie prof. Andrzejuk zaznaczył, że jednym z fundamentów łacińskiej kultury jest rozumienie wyjątkowości człowieka, która to wyjątkowość zaznacza się w ujmowaniu człowieka jako osoby. Przypomniał, że autorem określenia człowieka jako osoby był Boecjusz, natomiast ujęcie to poprawił i uzupełnił św. Tomasz z Akwinu, akcentując w człowieku rolę jego aktu istnienia. Ostatecznie elementami wyznaczającymi człowieka jako osobę

stały się: jednostkowość, rozumność, wolność oraz nawiązywane relacje osobowych (miłości, wiary i nadziei).

Prelegent w dalszej części swojego wystąpienia scharakteryzował te poszczególne elementy pod kątem konsekwencji, jakie ze sobą niosą dla edukacji:

a) Jednostkowość – Prof. Andrzejuk zaznaczył, że zarówno kształcenie, jak i wychowanie odbywa się zawsze w relacji nauczyciel (jednostkowy) i uczniów (jednostkowy) – w jednostkowej relacji, bez względu na to, jak duża jest grupa uczniów i jak liczne grono nauczycielskie. Nie uczymy więc ani nie wychowujemy klasy, grupy, ale zawsze jednostkowego ucznia, studenta. W konsekwencji nie kształci i wychowuje szkoła, uczelnia, lecz zawsze jednostkowy nauczyciel, wykładowca. Pierwszym błędem edukacji jest właśnie takie zbiorowe potraktowanie przedmiotu oddziaływań edukacyjnych. Gubi się w nim podmiotowość tych, których uczymy i wychowujemy, co jest przez nich wyraźnie odczuwane.

Z kolei instytucjonalne potraktowanie oddziaływań edukacyjnych zdejmuje odpowiedzialność za działania z nauczycieli i wychowawców, gubi także ich podmiotowość w tym procesie, czyniąc z wychowania niejako tresurę, a z nauczania – „transfer wiedzy”. Prelegent, charakteryzując pedagogiczne konsekwencje tej cechy osoby, zauważył, iż odnosi się wrażenie, że w takim błędnym kierunku idą „reformy” edukacji i szkolnictwa wyższego w naszym kraju.

b) Rozumność – Zarówno kształcenie, jak i wychowanie odwołują się przede wszystkim do rozumności człowieka. Wynika z tego, że postępowanie i cała postawa moralna człowieka powinna pochodzić z jego racjonalnych przekonań. Wtedy jest najmocniej ugruntowana i najbardziej trwała. Tymczasem dziś, nawet w nauczaniu kościelnym, apeluje się przede wszystkim do przeżyć, uczuć i emocji, czyli tego, co mamy wspólne ze zwierzętami. Sprawia to, że przede wszystkim wychowanie staje się w istocie swej tresurą (istotą tresury jest bowiem oddziaływanie na uczucia), nawet jeśli jest to tresura „miękką”, operująca przede wszystkim nagrodami, a nie karami.

c) Wolność – Szczególnie ona jest trudna do zaakceptowania w edukacji, gdzie przecież nauczyciel jest tym, który wie lepiej, a uczeń i wychowanek tym, który dopiero się uczy. Sprawia to wielką pokusę zastosowania przemocy jako drogi „na skróty” do właściwego celu. Bardzo często wybiera się taką drogę, która jednak do niczego nie prowadzi, dlatego, że wolność jest naturalną cechą osoby i jej pogwałcenie wywołuje reakcję w postaci np. buntu. Dlatego wolność

sprawia największą trudność w działaniach edukacyjnych i wychowawczych, sprowadzając się do tego, jak przekonać uczniów i wychowanków, aby właściwie wybierali swoje cele. Te oddziaływania, skierowane zasadniczo do rozumności, muszą się liczyć także z emocjonalnością, jej rozwojem i rozwojem samej rozumności. Wynika z tego, że nauczyciel (wychowawca) musi być dla uczniów (wychowanków) autorytetem, któremu się ufa.

d) Relacje osobowe – Ta cecha osoby zdaniem prelegenta jest kluczem do odpowiedzi na pytanie, jak odbywa się edukacja afirmująca podmiotowość, rozumność i wolność osoby. Jeśli edukacja odbywa się w środowisku miłości, przyjaźni, życzliwości, wtedy łatwiej o zaufanie i posłuszeństwo. Zaufanie bowiem jest korzystaniem z autorytetu, który niepewność spraw i rozwiązań rozstrzyga nie na mocy argumentacji, lecz właśnie zaufania osobie, której jesteśmy pewni, która jest dla nas oparciem, opoką. Posłuszeństwo jest z kolei spełnianiem życzeń osób kochanych, przyjaciół. Jako takie jest łatwe i radosne, bo człowiek z naturalną radością służy temu, co kocha. Nie bez powodu od głębokiej starożytności mówi się i pisze o szkole jako wspólnocie i o uczniach jako przyjaciółach. Dziś ten wymiar edukacji jest całkowicie zapoznany, ale jednocześnie przyznaje się, że uczniowie najlepiej rozwijają się w szkolnych kołach zainteresowań, gdy nauczyciel potrafi wokół siebie skupić uczniów, zainteresować ich czymś, podobnie jest na innych etapach kształcenia.

Następnie prelegent krótko scharakteryzował inne koncepcje człowieka,

które także niosą ze sobą określone konsekwencje dla edukacji. I tak socjologiczna koncepcja człowieka powoduje, że edukację rozumiemy jako przystosowanie człowieka do grupy społecznej (jej podstawę stanowi prawo); z kolei ekonomiczna koncepcja człowieka powoduje, że jego edukację rozumiemy jako przygotowanie do zawodu (i to na wszystkich szczeblach); i wreszcie kon-

cepcja biologiczno-społeczna człowieka łączy dwa wcześniej wymienione ujęcia i skutkuje w edukacji panteizującym ekologizmem.

Prelegent, kończąc swoje wystąpienie, zaznaczył, iż koncepcją najbardziej służącą człowiekowi, jego rozwojowi, a zatem najbardziej przydatną dla jego edukacji, jest koncepcja tomistyczna.

I. Sprawozdanie z wykładu prof. Artura Andrzejuka na konferencji naukowej pt. „Czy trzeba posyłać dziecko do szkoły?” (23 listopada 2013)

W dniu 23 listopada 2013 roku na Wydziale Studiów nad Rodziną UKSW odbyła się konferencja naukowa pt. „Czy trzeba posyłać dziecko do szkoły?” Uczestnicy mieli okazję wysłuchać referatów wygłoszonych przez: prof. dr. hab. Artura Andrzejuka, dr. Andrzeja Mazana, dr. Stanisława Krajskiego, a także mgr Agatę Rybczyk, mgr Urszulę Zdąnowską i mgr Patrycję Cichą.

Prof. Artur Andrzejuk przedstawił referat zatytułowany *Istota edukacji katolickiej*, w którym zarysował problem w ujęciu autorów katolickich, czerpiących z myśli św. Tomasza z Akwinu oraz związanych z szeroko rozumianym problemem wykształcenia i wychowania: Jacka Woronieckiego, Wojciecha Bednarskiego i Mieczysława Gogacza.

II. Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Szkoła w rękach reformatorów” (17 maja 2014)

O stanie polskiej edukacji, zagrożeniach, jakie coraz szerzej i częściej pojawiają się w naszych szkołach, a także o wpływie teorii propagowanych przez Marcina Lutera, Jana Jakuba Rousseau czy Jerzego W. F. Hegla na współczesną edukację mówili uczestnicy konferencji „Szkoła w rękach reformatorów”.

W trakcie konferencji prelegenci skupili się na trzech zasadniczych zagadnieniach. Sięgnięto do historii, aby zobaczyć, skąd się wzięły założenia współczesnej szkoły. Drugim poruszone zagadnieniem był model kształcenia, który powinien wykazywać się trwałością i tradycją. Tymczasem – jak

wskazali prelegenci – nieustannie jest on reformowany i zmieniany. Ponadto w trakcie konferencji mówiono o szkole w kontekście kryzysu ekonomicznego i kryzysu służby zdrowia. Wspólnie zastanawiano się, dlaczego nie istnieje już szkoła w rozumieniu społecznym jako gwarant jakości, dlaczego nie można spokojnie posłać dziecka do szkoły bez pytania o program i o to, jaka to jest szkoła.

Konferencję rozpoczął prof. dr hab. Artur Andrzejuk, który poruszył zagadnienie *Realizm tomistyczny a postmodernizm współczesnej kultury*. Prelegent przedstawił tzw. *vademecum* realisty. Wyjaśnił, że czymś, co możemy przeciwstawić kulturze postmodernistycznej, jest realizm św. Tomasza. Prof. Andrzejuk przedstawił definicję realizmu tomistycznego oraz pozostającą w kontrze do tegoż realizmu definicję postmodernizmu.

Przypomniał, że prof. Mieczysław Gogacz twierdzi, że rzeczywistość to dwie grupy przedmiotów: byty jednostkowe i wiążące te byty relacje. Odróżnienia on przy tym byty od wytworów. Byty jednostkowe to Bóg, człowiek, zwierzę, cząstki materialne. Zasady realizmu sformułowane zostały już przez Arystotelesa. Stwierdził on, że rzeczywistość to byty jednostkowe, które istnieją niezależnie od naszego poznania. Poznanie polega na odbieraniu informacji od bytów, nabywanie informacji, które istnieją niezależnie od mojego poznania – wyjaśnił prof. Artur Andrzejuk. Wskazał, że postmodernizm zrodził pluralizm, który głosi, że w każdej dziedzinie jest wiele prawd równorzędnych. Filozoficzne źródła tych poglądów to

przede wszystkim materializm. Podstawowym kryterium jest tutaj użyteczność i to właśnie wchodzi w edukację, co widoczne jest na każdym kroku. – Podstawowe skutki w kulturze ponowoczesności czy inaczej postmodernizmu: a) zjawisko utowarowienia życia – medykalizacja życia; b) powstanie popkultury – wprowadzono mechanizm, że kultura musi nieustannie obniżać swój poziom.

W czasie swojego wystąpienia prelegent przedstawił kilka sposobów uchronienia przed tym nurtem. Jak zaznaczył, lepiej zależeć od faktów, niż zależeć od myśli. – Postmodernizm to apoteoza narracji z dużym ładunkiem woli niszczenia, jej terminologia często opiera się na słowach: dekonstrukcja, dekompozycja. Trzeba dokonać powrotu do rzeczy – wskazał prelegent.

Reforma Lutra i zanik wychowania – to tytuł wykładu wygłoszonego przez ks. prof. dr. hab. Tadeusza Guza, filozofa prawa z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Trzecim mówcą był dr Jakub Wójcik, emerytowany wykładowca przedmiotów filozoficznych w Instytucie Studiów nad Rodziną ATK/UKSW oraz wieloletni nauczyciel matematyki w szkołach średnich. W swoim wykładzie, zatytułowanym *Wpływ Hegla i jego uczniów na szkołę*, uznał, że trzy wątki poglądów Hegla miały szczególnie silne oddziaływanie na edukację. Są to: progresywizm, dialektyka i odwrócenie „drabiny bytów”. Dr Wójcik omówił następnie płynące z nich zagrożenia dla kształcenia i wychowywania. W kolejnym wykładzie dyrektor merytoryczny Fundacji Dobrej Edukacji „Maximilianum” dr Andrzej Mazan poruszył te

mat: *Rousseau – teoria deformacji dziecka*. Drugą część konferencji otworzył wykład *Mit szkolnej socjalizacji*, który wygłosił dr hab. Marek Budajczak, ponad-

to występowali w tej części Elżbieta Chojnacka, ks. Marek Kiliszek i Agata Rybczyk.

III. Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Co wychowujemy: sumienie czy ego?” (22 listopada 2014)

W pierwszej części konferencji „Co wychowujemy: sumienie czy ego?” głos zabrał prof. dr hab. Artur Andrzejuk, który wygłosił wykład pt. *Od „Traktatu o duszy” do psychologii*. Kolejną prelegentką była prof. UKSW dr hab. Wanda Zagórska. Profesorka mówiła o „redukcyjnym charakterze psychologii”. Kolejnymi prelegentami tej części konferencji byli prof. dr hab. Piotr Jaroszyński oraz dr Michał Zembrzuski.

Dr Michał Zembrzuski w wykładzie *Działanie łaski na władze duszy w ujęciu św. Tomasza* wyjaśnił, że człowiek współczesny nie potrafi nazwać czegoś dobrem, umie jedynie powiedzieć, że jest mu dobrze lub źle. Tymczasem Tomasz z Akwinu podkreślał, że dary Ducha

Świętego przysposabiają człowieka, by ulegać natchnieniu Bożemu. W pismach św. Tomasza edukowanie to przeprowadzanie z możliwości do aktu w takim celu, by uzyskać sprawności i cnoty. Te cnoty nie niszczą, ale doskonalszą naturę – mówił dr Zembrzuski.

W trakcie konferencji wiele miejsca poświęcono zagadnieniu potrzeby trwania w łasce uświęcającej. Łaska uświęcająca daje nam realny udział w świętości Boga – przekonywał w swoim referacie o. prof. Jacek Salij OP. Rolę Matki Bożej, jako współpośredniczki łask omówił o. prof. Grzegorz Bartosik OFMConv. Ponadto występowali dr Andrzej Mazan i ks. Łukasz Kadziński.

IV. Konferencja naukowa o życiu i nauczaniu św. Tomasza z Akwinu pt. „Idźcie do Tomasza!” (18 kwietnia 2015)

Pierwszym merytorycznym punktem konferencji była prezentacja pt. *Życie św. Tomasza* – komiks z XVII wieku, opracowana przez studentów UKSW pod kierunkiem dr Michała Zembrzuskiego na podstawie biografii Akwinaty autorstwa Ottona Van Veen, wydanej w Antwerpii w 1610 roku. Litografie ilustrowały przed-

stawiane cnoty Świętego i jego biografię.

Kolejny w programie konferencji wykład prof. Artura Andrzejuka pt. *Filozofia rzeczywistości* zarysował obszar filozoficznego dziedzictwa największego intelektu Średniowiecza. Prelegent wykazał aktualność tomistycznego realizmu. W treści prelekcji znalazły się rów-

niez zagadnienia takie jak: egzystencjalna metafizyka bytu, Bóg – Samoistne Istnienie, drogi świętotomaszowe, istota Boga, człowiek: osoba i duchowo-cieleśna jedność.

Kolejną prelegentką, Karolina Ćwik, przedstawiła temat *Wizja szczęścia u św. Tomasza z Akwinu*. W swoim referacie zaprezentowała odróżnienie szczęścia pełnego i niepełnego, nadprzyrodzonego i przyrodzonego, wiecznego i doczesnego. Szczęście jest dobrem człowieka, realnym celem jego zabiegów, osiągalnym i ostatecznym. Stanowi czynność intelektu – najdoskonalszej władzy człowieka – i polega na radowaniu się prawdą. W wystąpieniu zaprezentowano warunki szczęśliwości, tj. prawość woli, opanowanie ciała, towarzysztwo przyjaciół, brak przywiązania do spraw materialnych i cielesnych, niegonienie za czcią, sławą i władzą.

Wykład dr. Michała Zembrzuskiego *Człowiek jako osoba* objął zagadnienia dyskursu antropologicznego, akcentującego atrybuty, przypadłości, a nie istnienie i istotę; semantyki, która rozgrywa osobę w wieloznaczności, podobnie zresztą jak termin substancja. Prelegent przedstawił postawę Tomasza wobec problemu osoby: człowiek pozostaje niezrozumiały poza ujęciem go jako osoba. Wychodząc od kwestii definicyjnych, dr Zembrzusi zarysował również problem subsystemy, rozumowania i jednostkowego istnienia. Osoba istnieje sama w sobie, a nie w innym bycie (subsystemuje). We wnioskach zwrócił uwagę na doskonałość i kompletność w istnieniu oraz konkretność osoby, jej racjonalność (natura rozumna, intelektualna) i poznanie dyskursywne oraz władzę nad własnymi działaniami. Człowiek jest bytem kompletnym (zupełnym), po-

siadającym godność bycia i podmiotowość prawną. Godność wiąże się z istnieniem, subsystemą.

Następnym punktem konferencji było wystąpienie dr. Dawida Lipskiego poświęcone zagadnieniu *Człowiek a wspólnota*. Autor omówił w nim kolektywne i indywidualistyczne podejścia: totalitaryzm platoński i jego krytyka arystotelesowska; problem teorii wspólnej natury społecznej człowieka oraz przekonanie, że nie ma życia poza społeczeństwem; elitaryzm i egalitaryzm; stanowiska za relatywizacją państwa i prawa. Pojęcie *bonum honestum*, natury dobra wspólnego i jednostkowego oraz praktyczne zagadnienie zdolności poświęcenia jednostki na rzecz wspólnoty znalazły zwieńczenie w rozważaniach tez: wspólnota duchowa góruje nad doczesnością oraz mamy prawo do odmowy stosowania złego prawa.

Problematyka społecznego wymiaru ludzkiej natury, mowy, zdolności sprawiedliwego osądu znalazły się w wystąpieniu dr. Izabelli Andrzejuk, zatytułowanym *Przyjaźń z Bogiem i ludźmi*. Zwieńczeniem jej głosu była analiza problemu *caritas* jako przyjaźni z Bogiem, która usprawnia i oczyszcza ludzką zdolność kochania oraz łączy z ludźmi i Bogiem. Jej celem jest Boża dobroć, współdziałanie Ducha Świętego i woli człowieka. Miłością *caritas* kochamy Boga, bliźnich i siebie, a pokój, dobroczynność, miłosierdzie, jałmużna ze względu na relację przyjaźni z Bogiem, ze względu na *caritas* – to wszystko działania woli. Pokój zaś oznacza uporządkowanie własnego pożądania.

Dr hab. Maria Małgorzata Boużyk mówiła zebrany *Jak wychować człowieka?* Przedstawiony przez siebie postulat

wychowania do wartości (wartości moralne) rozwinęła, opierając się o dorobek tomisty o. prof. Jacka Woronieckiego. Dla niego myśl św. Tomasza była zapleczem intelektualnym do rozwiązywania kwestii praktycznych. Prelegentka poruszyła kwestię aktualności modeli wychowawczych i oceny współczesnej sytuacji kulturowej. W tym kontekście przedstawiła tezy tomizmu istotne według o. Woronieckiego:

- zdolność poznania obiektywnego porządku moralnego i religijnego,
- wolność (przygodna, racjonalna rozwijająca się),
- religijność,
- świętość wobec triady wartości klasycznych (prawda, dobro, piękno).

Środowisko wychowawcze ujęła według klucza: rodzina, Kościół, szkoła, grupa rówieśnicza.

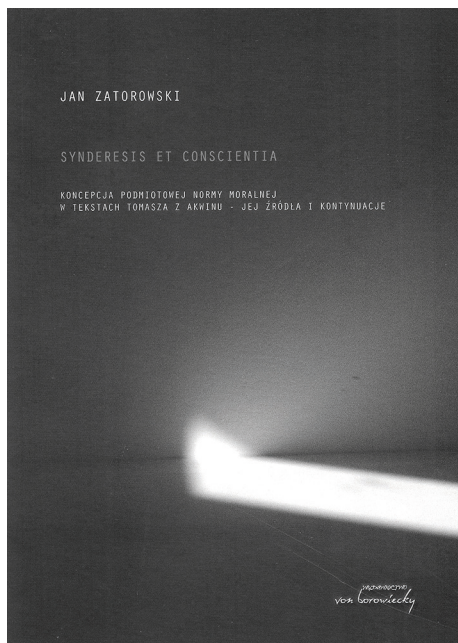
Wychowanie charakteru i kształcenie umysłu w myśli o. Woronieckiego przypada rodzinie, drugie – szkole. Szkoła ma ćwiczyć i rozwijać wszystkie władze umysłowe (Tomaszowe władze duchowe), ważne są przedmioty niepraktyczne. Najbardziej ogólnokształcącym przedmiotem jest nauka języka ojczystego, gdyż ćwiczy w myśleniu i wyrażaniu się, kształtuje charakter. Potrzebna jest świadoma i systematyczna praca ku wyćwiczeniu władz umysłowych człowieka, czego konsekwencją stanowi stan kultury narodowej. Akcja wychowawcza według Woronieckiego nie ma sensu bez wychowania. Głównym czynnikiem w wychowaniu jest moralna wartość samego wychowawcy. Wystąpienie objęło również zagadnienia tożsamości człowieka, moralności przyrodzonej i teologii moralnej oraz ujęcia religii na tle wiedzy, moralności i twórczości w życiu społecznym.

Moralność przyrodzona jest czymś koniecznym, lecz niewystarczającym, ze względu na:

- cel i przeznaczenie życia,
- rozdźwięk między sferą zmysłową a umysłową (zło moralne),
- relację człowieka do Boga,
- relacje międzyludzkie.

Wychowanie do religijności jest wychowaniem do wartości, nie należy zamykać wychowanków na perspektywę wieczną. Moralność stanowi weryfikację wiary religijnej. Moralność jest również podporą religii. W wychowaniu religijnym: religia daje siłę obowiązywaniu moralności. Prelegentka opowiedziała się za wychowaniem otwartym na religię i wychowaniem do religijności.

Dr Andrzej Mazan przedstawił referat pt. *Zapomniana rola ascezy*. Inicjującą tezą było stwierdzenie, że asceza współcześnie została wypchnięta z pedagogiki, ale także z wychowania religijnego. Problem określony przez dr. Mazana jako dynamizm zmysłowy, umysłowy i duchowy, posłużył do dalszych analiz o wychowaniu człowieka stworzonego i wychowaniu człowieka odkupionego. Należy wychować intelekt, wolę i uczucia. Fundamentalne sprawności to: pojętność, wiedza i mądrość. Prelegent pytał: Jaką wiedzę trzeba posiadać? Która wiedza jest doskonałą? Po czym odpowiedział refleksją o mądrości jako powiązaniu prawdy z dobrem. Finalnie to asceza jako umiarkowanie sprawia, że człowiek ma władzę na instynktami, ma władzę nad przyjemnością. Asceza od strony człowieka polega na tym, żeby przygotować wszystko, aby Bóg mógł działać w nim. Poddać się obecności Boga w człowieku.

Jan Zatorowski

Synderesis et conscientia. Koncepcja podmiotowej normy moralnej w tekstach Tomasza z Akwinu — jej źródła i kontynuacje

Warszawa 2013

Struktura książki jest następująca: we *Wprowadzeniu do teorii sumienia* mamy przedstawioną syntetycznie Tomaszową wizję sumienia, którą autor rozprawy uważa za najpełniejszą jego teorię i która stanowi punkt odniesienia dla pozostałych omawianych koncepcji i prekoncepcji. Następnie omawia szczegółowo owe prekoncepcje w antycznej filozofii greckiej, sytuując ich początek w nauczaniu Sokratesa, rozwijanym przez Platona i Arystotelesa. Te klasyczne greckie ujęcia są kontynuowane w filozofii hellenistycznej i rzymskiej. Do chrześcijaństwa problematykę sumienia wprowadza św. Augustyn. Poglądy św. Tomasza z Akwinu opracował Artur Andrzejuk. Ostatnim rozdziałem książki jest obraz tomistycznej koncepcji sumienia, jaki wyłania się z pism współczesnych tomistów. *Zakończenie* książki skupia się na problematyce *wkładu filozofii starożytnej w rozwój teorii sumienia i jej kontynuacji w tomizmie*. Książkę zamyka bibliografia, zestawiona przez Michała Zembrzuskiego.

Wydawnictwo von borowiecky - www.vb.com.pl